

زنان روستایی کرد؛ صدای خاموش در میان فقر، ناامنی و افراطگرایی

روز جهانی زنان روستایی یادآور زنان کرد است که سهمشان از توسعه فقط وعده بوده و سهمشان از زندگی، تلاش بی‌پایان

مهر ۱۴۰۴ ۲۳

دقیقه مطالعه ۵۰

در روستاهای کوهستانی کردستان، زن بودن یعنی دویدن میان رنج و مسئولیت؛ از طلوع تا غروب، در زمین و خانه، بدون حمایت، بدون امنیت. در حالی که سازمان ملل روز جهانی زنان روستایی را برای قدردانی از تلاش آنان نامگذاری کرده، در کردستان ایران هنوز صدای زنان روستایی در میان غبار فقر، ناامنی و افراطگرایی گم است

دکتر زانا صادقی

زنان روستایی در مناطق کردنشین ایران نقش تعیین‌کننده‌ای در تأمین معیشت خانواده، کشاورزی کوچکدامی و حفظ پیوندهای اجتماعی دارند؛ با این حال آنها با مجموعه‌ای از محرومیت‌ها — از فقدان دسترسی به خدمات پایه و مالکیت زمین گرفته تا خطرات امنیتی ناشی از حضور گروه‌های مسلح در مناطق مرزی — رویرو هستند. این مقاله تلاش می‌کند با رویکردی مستند، وضعیت کنونی زنان روستایی کُرد را از منظر حقوق بشر، بهداشت و امنیت بررسی و راهکارهای عملی برای احقاق حقوق آنان ارائه کند

اکتبر هر سال به‌عنوان «روز جهانی زنان روستایی» نامگذاری شده است تا نقشی که زنان روستایی در تولید غذا، امنیت غذایی ۱۵ و توسعه پایدار ایفا می‌کنند مورد توجه قرار گیرد. سازمان ملل و آژانس‌های مرتبط در این روز بر اولویت‌گذاری دسترسی زنان روستایی به دارایی‌ها، خدمات بهداشتی و مشارکت سیاسی تأکید می‌کنند. این چارچوب بین‌المللی می‌تواند بستری برای مطالبه‌گری وضعیت زنان کرد نیز فراهم سازد

تحقیقات و گزارش‌های سازمان‌های بین‌المللی و نهادهای مدنی نشان می‌دهد که زنان ساکن در مناطق مرزی و روستایی ایران — از جمله مناطق کردنشین — در شاخص‌هایی مانند دسترسی به منابع اقتصادی، مالکیت زمین، خدمات بهداشتی و آموزش با کاستی‌های قابل‌توجهی مواجه‌اند. این شکاف‌ها ریشه در فقر مزمن منطقه‌ای، کم‌سرمایه‌گذاری دولتی و موانع فرهنگی-قانونی دارد که مشارکت اقتصادی و حقوق مالکیتی زنان را محدود می‌کند

پیامدهای این ساختار نابرابر عبارت‌اند از

اتکای زنان به مشاغل غیررسمی و فصلی با درآمد پایین؛

کمیود دسترسی به خدمات بهداشتی و باروری به‌ویژه در مناطق دور افتاده؛

آسیب‌پذیری بیشتر در برابر خشونت خانوادگی و اجتماعی؛

و افزایش احتمال پذیرفتن پیشنهادهای مخاطره‌آمیز (مانند وعده‌های مهاجرت یا اشتغال) که می‌تواند به بهره‌کشی یا جذب به گروه‌های مسلح منتهی شود.

تأثیر حضور گروه‌های مسلح و منازعات بر زنان روستایی

مناطق مرزی کردنشین تحت تأثیر فعالیت‌های گروه‌های مسلح کردی و اقدامات امنیتی دولت قرار داشته‌اند. حضور و عملیات گروه‌های مسلح، و همچنین تدابیر امنیتی متقابل، موجب بروز ناامنی، آوارگی، محدودیت در رفت‌وآمد و کاهش دسترسی به خدمات شده است. گزارش‌های دولتی و مستقل به‌طور متواتر از تحرکات گروه‌هایی مانند پژاک/پ.ک.ک و تأثیرات امنیتی در این مناطق یاد کرده‌اند؛ این وضعیت فشار مضاعفی بر زنان روستایی وارد می‌کند که هم مسئول تأمین معیشت خانواده‌اند و هم در معرض خطرات امنیتی مستقیم یا غیرمستقیم قرار دارند.

نکات کلیدی

حضور گروه‌های مسلح گاه به اجبار یا فریبکاری به جذب و استفاده از نیروی انسانی محلی منجر شده است (در مواردی حتی (نوجوانان).

عملیات نظامی و مقابله‌جویی می‌تواند مسیرهای دسترسی به بازارها و مراکز درمانی را مختل کند و هزینه‌های معیشتی را افزایش دهد.

زنان آواره/نیمه‌آواره بیش از پیش در معرض خشونت و استثمار اقتصادی قرار می‌گیرند.

سلامت، بهداشت و خطرات بهداشتی در مناطق مرزی و کمپ‌ها

دسترسی محدود به خدمات بهداشتی پایه در روستاها با وضعیت نامطلوب بهداشتی در برخی محل‌های تجمع مرتبط با گروه‌های مسلح (کمپ‌ها، اردوگاه‌های موقت یا مکان‌های پناهندگی) تلاقی پیدا می‌کند. شواهد علمی و نشریات پزشکی نشان می‌دهد در جمعیت‌های جابه‌جاشده و کمپ‌ها، بیماری‌های پوستی (از جمله قارچ‌ها، آگزمای تماسی، اسکابی و عفونت‌های باکتریال)، بیماری‌های تنفسی و مشکلات تغذیه‌ای شایع‌اند. در صورت فقدان آب سالم، امکانات شست‌وشوی کافی و خدمات بهداشتی، زنان — به‌ویژه زنان باردار و شیرده — و کودکان، آسیب‌پذیرترین گروه‌ها هستند.

پیامد ویژه برای سیاست‌گذاری: بهداشت پایه (از جمله شست‌وشوی دست‌ها، بهداشت باروری، واکسیناسیون و مراقبت‌های کودکان) باید در پاسخ‌های اضطراری و توسعه‌ای همزمان تأمین شود تا خطرات بلندمدت سلامت عمومی کاهش یابد.

آسیب‌های اختصاصی برای زنان: ازدواج زودهنگام، فقدان مالکیت و خشونت جنسیتی

در بسیاری از جوامع روستایی، زنان با مسائلی از قبیل ازدواج زودهنگام، محرومیت از مالکیت زمین و تبعیض‌های قانونی و عرفی درت اقتصادی و اجتماعی، گزینه‌های زنان را برای مقابله با خشونت یا ترک موقعیت‌های ناامن محدود می‌سازد و آنها را در برابر فریب‌هایی که منجر به مهاجرت غیرایمن یا پیوستن به جریان‌های خطرناک می‌شود، آسیب‌پذیرتر می‌سازد. گزارش‌های سازمان‌های حقوق بشری و اسناد سازمان ملل این خلأها را مورد توجه قرار داده‌اند.

(نمونه‌های ساختاری و منطقه‌ای (چارچوب‌سازی بدون افشای هویت

برخی نهادهای محلی و شبکه‌های حقوق بشری منطقه‌ای گزارش داده‌اند که مواردی از جذب افرادی از میان نوجوانان روستایی، مشکلات بهداشتی در اردوگاه‌ها و فشار اقتصادی موجب شده افراد و خانواده‌ها دست به انتخاب‌های مخاطره‌آمیز بزنند؛ از آن جمله می‌توان به گزارش‌های سال‌های اخیر شبکه‌های حقوق بشری منطقه اشاره کرد که بر ترکیبی از فقر، وعده‌های مهاجرت و فشارهای امنیتی به عنوان عوامل سوق‌دهنده تأکید داشته‌اند. این گزارش‌ها زمینه لازم برای اقدامات حمایتی و تحقیقات بیشتر را فراهم می‌کنند.

سندکاوای حقوقی: نقض حقوق و تعهدات بین‌المللی

ایران، همچون دیگر دولت‌ها، به مجموعه‌ای از تعهدات بین‌المللی در زمینه حقوق بشر و حقوق اقتصادی-اجتماعی متعهد است که دسترسی به خدمات بهداشتی، حفاظت در برابر خشونت جنسیتی و حمایت از حقوق مالکیت و کار کارکنان را شامل می‌شود. فقدان سیاست‌های هدفمند برای مناطق مرزی و عدم توجه کافی به جنسیت در برنامه‌ریزی توسعه‌ای، می‌تواند مصداق نادیده گرفتن تعهدات دولت نسبت به گروه‌های آسیب‌پذیر تلقی شود. سندهای نهادهای بین‌المللی خواستار داده‌محور کردن سیاست‌ها و تقویت ظرفیت سازمان‌های مدنی برای نظارت و حمایت شده‌اند.

(توصیه‌های سیاستی و عملی (برای دولت، جامعه مدنی و نهادهای بین‌المللی

بر پایه شواهد و اصول حقوق بشری، دیدبان حقوق بشر کردستان ایران پیشنهادت زیر را جهت بهبود وضعیت زنان روستایی گرد ارائه می‌دهد:

تقویت دسترسی به خدمات پایه ۱.

برنامه‌های سلامت روستایی هدفمند شامل بهداشت باروری، واکسیناسیون، و دسترسی به آب سالم و تسهیلات شست‌وشوی دست را (در اولویت قرار دهید). (اقدام فوری با همکاری وزارت بهداشت و نهادهای بین‌المللی)

توانمندسازی اقتصادی و مالکیتی. ۲.

سیاست‌های کشاورزی و اعتباری را طوری طراحی کنید که زنان روستایی بتوانند مالکیت یا حق بهره‌برداری از زمین و دسترسی به وام‌های خرد داشته باشند. برنامه‌های آموزشی فنی-حرفه‌ای برای افزایش درآمدزایی زنان اجرا شود

حفاظت در برابر جذب نیرو و بهره‌مکشی. ۳.

برنامه‌های پیشگیری محلی شامل آموزش‌های آگاهی‌بخشی برای نوجوانان و والدین درباره ترفندهای جذب، و ایجاد مسیرهای قانونی و ایمن برای مهاجرت اقتصادی باید اجرا شود. نهادهای بین‌المللی می‌توانند از ظرفیت‌سازی سازمان‌های جامعه مدنی محلی پشتیبانی کنند.

نظارت مستقل و مستندسازی. ۴.

ایجاد سازوکارهای مستقل نظارت بر نقض حقوق بشر در مناطق مرزی و منتشر کردن گزارش‌های منظم در سطوح ملی و بین‌المللی برای جلب توجه نهادهای بین‌المللی و دولت‌های ذی‌ربط ضروری است. شبکه‌های حقوق بشری منطقه‌ای می‌توانند نقش کلیدی ایفا کنند.

واکنش انسانی به بحران‌های بهداشتی. ۵.

در مواجهه با تجمعات انسانی یا کمپ‌ها، پروتکل‌های بهداشتی فوری (شناسایی، درمان بیماری‌های پوستی و واگیردار، بهبود ظرفیت آب و دفع فاضلاب) باید اجرا شوند تا بار بیماری‌های قابل پیشگیری کاهش یابد

خواست‌ها و فراخوان برای کنشگران بین‌المللی

، سازمان‌های UN Women دیدبان حقوق بشر کردستان ایران از سازمان‌های بین‌المللی (از جمله دفتر کمیساریای عالی حقوق بشر، بهداشتی منطقه‌ای و نهادهای توسعه‌ای) می‌خواهد

کمک‌های فنی و مالی را به پروژه‌های اشتغال‌زایی و بهبود سلامت زنان روستایی در مناطق مرزی اختصاص دهند؛

فشار دیپلماتیک و دیالوگ سازنده را برای تضمین دسترسی بی‌طرفانه به کمک‌ها حفظ کنند؛

از ظرفیت‌های جامعه مدنی محلی برای طراحی برنامه‌ها و نظارت بر پیاده‌سازی استفاده کنند

روز جهانی زنان روستایی یادآور این واقعیت است که دستیابی به برابری جنسیتی و توسعه پایدار بدون رسیدگی ویژه به وضعیت زنان روستایی — و به‌ویژه زنان در مناطق مرزی و نواحی کردنشین — ممکن نخواهد بود. ترکیب فقر ساختاری، فقدان خدمات بهداشتی و امنیت ناپایدار موجب می‌شود که زنان روستایی گرد به‌طور خاص در معرض مخاطرات حقوقی، جسمی و اقتصادی قرار گیرند. اقدام مؤثر نیازمند برنامه‌های میان‌بخشی است: از رفاه اقتصادی و مالکیت تا سلامت، آموزش و حفاظت در برابر جذب و خشونت. دیدبان حقوق بشر کردستان ایران این مقاله را به‌عنوان نقطه شروعی برای طرح برنامه‌های عملی محلی و مطالبه‌گری بین‌المللی ارائه می‌کند.

منابع و مراجع منتخب

۱. International Day of Rural Women — UN observances. United Nations

۲. In Focus: International Day of Rural Women (theme & call to action). UN Women

۳. UN Documentation

روبه‌رو هستند که توانمندسازی اقتصادی و اجتماعی آنان را تضعیف می‌کند. فقدان قدرت اقتصادی و اجتماعی، گزینه‌های زنان U. ۴ را برای مقابله با خشونت یا ترک موقعیت‌های ناامن محدود می‌سازد و آنها را در برابر فریب‌هایی که منجر به مهاجرت غیرایمن یا پیوستن به جریان‌های خطرناک می‌شود، آسیب‌پذیرتر می‌سازد. گزارش‌های سازمان‌های حقوق بشری و اسناد سازمان ملل این خلاها را مورد توجه قرار داده‌اند.

(نمونه‌های ساختاری و منطقه‌ای (چارچوب‌سازی بدون افشای هویت

برخی نهادهای محلی و شبکه‌های حقوق بشری منطقه‌ای گزارش داده‌اند که مواردی از جذب افرادی از میان نوجوانان روستایی، مشکلات بهداشتی در اردوگاه‌ها و فشار اقتصادی موجب شده افراد و خانواده‌ها دست به انتخاب‌های مخاطره‌آمیز بزنند؛ از آن جمله

می‌توان به گزارش‌های سال‌های اخیر شبکه‌های حقوق بشری منطقه اشاره کرد که بر ترکیبی از فقر، وعده‌های مهاجرت و فشارهای امنیتی به‌عنوان عوامل سوق‌دهنده تأکید داشته‌اند. این گزارش‌ها زمینه لازم برای اقدامات حمایتی و تحقیقات بیشتر را فراهم می‌کنند.

سندکاوای حقوقی: نقض حقوق و تعهدات بین‌المللی

ایران، همچون دیگر دولت‌ها، به مجموعه‌ای از تعهدات بین‌المللی در زمینه حقوق بشر و حقوق اقتصادی-اجتماعی متعهد است که دسترسی به خدمات بهداشتی، حفاظت در برابر خشونت جنسیتی و حمایت از حقوق مالکیت و کار کارکنان را شامل می‌شود. فقدان سیاست‌های هدفمند برای مناطق مرزی و عدم توجه کافی به جنسیت در برنامه‌ریزی توسعه‌ای، می‌تواند مصداق نادیده گرفتن تعهدات دولت نسبت به گروه‌های آسیب‌پذیر تلقی شود. سندهای نهادهای بین‌المللی خواستار دادمحور کردن سیاست‌ها و تقویت ظرفیت سازمان‌های مدنی برای نظارت و حمایت شده‌اند.

(توصیه‌های سیاستی و عملی (برای دولت، جامعه مدنی و نهادهای بین‌المللی

بر پایه شواهد و اصول حقوق بشری، دیدبان حقوق بشر کردستان ایران پیشنهادات زیر را جهت بهبود وضعیت زنان روستایی گرد
:ارائه می‌دهد

تقویت دسترسی به خدمات پایه ۱.

برنامه‌های سلامت روستایی هدفمند شامل بهداشت باروری، واکسیناسیون، و دسترسی به آب سالم و تسهیلات شست‌وشوی دست را
(در اولویت قرار دهید. (اقدام فوری با همکاری وزارت بهداشت و نهادهای بین‌المللی

توانمندسازی اقتصادی و مالکیتی ۲.

سیاست‌های کشاورزی و اعتباری را طوری طراحی کنید که زنان روستایی بتوانند مالکیت یا حق بهره‌برداری از زمین و دسترسی
به وام‌های خرد داشته باشند. برنامه‌های آموزشی فنی-حرفه‌ای برای افزایش درآمدزایی زنان اجرا شود

حفاظت در برابر جذب نیرو و بهره‌مکشی ۳.

برنامه‌های پیشگیری محلی شامل آموزش‌های آگاهی‌بخشی برای نوجوانان و والدین درباره ترفندهای جذب، و ایجاد مسیرهای قانونی و ایمن برای مهاجرت اقتصادی باید اجرا شود. نهادهای بین‌المللی می‌توانند از ظرفیت‌سازی سازمان‌های جامعه مدنی محلی پشتیبانی کنند.

نظارت مستقل و مستندسازی ۴.

ایجاد سازوکارهای مستقل نظارت بر نقض حقوق بشر در مناطق مرزی و منتشر کردن گزارش‌های منظم در سطوح ملی و بین‌المللی برای جلب توجه نهادهای بین‌المللی و دولت‌های ذیربط ضروری است. شبکه‌های حقوق بشری منطقه‌ای می‌توانند نقش کلیدی ایفا کنند.

واکنش انسانی به بحران‌های بهداشتی ۵.

در مواجهه با تجمعات انسانی یا کمپ‌ها، پروتکل‌های بهداشتی فوری (شناسایی، درمان بیماری‌های پوستی و واگیردار، بهبود ظرفیت آب و دفع فاضلاب) باید اجرا شوند تا بار بیماری‌های قابل پیشگیری کاهش یابد.

خواست‌ها و فراخوان برای کنشگران بین‌المللی

، سازمان‌های UN Women دیدبان حقوق بشر کردستان ایران از سازمان‌های بین‌المللی (از جمله دفتر کمیساریای عالی حقوق بشر، بهداشتی منطقه‌ای و نهادهای توسعه‌ای) می‌خواهد

کمک‌های فنی و مالی را به پروژه‌های اشتغال‌زایی و بهبود سلامت زنان روستایی در مناطق مرزی اختصاص دهند؛

فشار دیپلماتیک و دیالوگ سازنده را برای تضمین دسترسی بی‌طرفانه به کمک‌ها حفظ کنند؛

از ظرفیت‌های جامعه مدنی محلی برای طراحی برنامه‌ها و نظارت بر پیاده‌سازی استفاده کنند.

روز جهانی زنان روستایی یادآور این واقعیت است که دستیابی به برابری جنسیتی و توسعه پایدار بدون رسیدگی ویژه به وضعیت زنان روستایی — و به‌ویژه زنان در مناطق مرزی و نواحی کردنشین — ممکن نخواهد بود. ترکیب فقر ساختاری، فقدان خدمات بهداشتی و امنیت ناپایدار موجب می‌شود که زنان روستایی گرد به‌طور خاص در معرض مخاطرات حقوقی، جسمی و اقتصادی قرار

گیرند. اقدام مؤثر نیازمند برنامه‌های میان‌بخشی است: از رفاه اقتصادی و مالکیت تا سلامت، آموزش و حفاظت در برابر جذب و خشونت. دیدبان حقوق بشر کردستان ایران این مقاله را به‌عنوان نقطه شروعی برای طرح برنامه‌های عملی محلی و مطالبه‌گری بین‌المللی ارائه می‌کند.

منابع و مراجع منتخب

۱. International Day of Rural Women — UN observances. United Nations

۲. In Focus: International Day of Rural Women (theme & call to action). UN Women

۳. UN Documentation

۴. UK Government — Country Policy and Information Note: Kurds and Kurdish political groups (ملاحظات (منطقه‌ای و فعالیت گروه‌ها). GOV.UK

مطالعات پزشکی و بولتن‌های بهداشتی منطقه‌ای درباره بیماری‌های پوستی و وضعیت سلامت در کمپ‌ها (مقالات مروری و ۵. EWARN). PMC+1